

ליקוטי מוהר"ן בפרשה - 119

פרשת 'תולדות' - ה'תשפ"ג / הרה"ג אליהו עטיה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

מבוסס על ליקוטי מוהר"ן תורה ס"א (ח"א)

יעקב נטמן ללמוד תורה י"ד שנים / איך יתכן שלא ישן יעקב י"ד שנה / מעלת לימוד התורה ברציפות / אם נצרך לצרכיו והתפלל מה הדין? / מה הדין בהנ"ל באמצע הלימוד / עוד חיזוק בענין רציפות הלימוד תורה / ביאור למעשה 'אין התורה מתקיימת אלא אם ממת עצמו עליה / דברי החז"א שאחר כמה שעות לימוד רצוף מרגישים מתיקות / י"ד שנה בבית שם ועבר כנגד י"ד שנה בבית לבן / בחינת 'שנים מקרא ואחד תרגום' אצל יעקב / איך מציאה תלויה ביגיעה, הרי מציאה היא בהיסח הדעת / כששכב יעקב - קיבל את הכ"ב אותיות - כל התורה / ר' חיים עשה סיום על מסכת שלמד אותה תוך כדי שינה / החובות של ר' חיים / מוכן לסבול גיהנום רק לא להפסיק ללמוד / אהבת תורה היא על ידי לימוד ברציפות דוקא / שני סוגים של קפיצת הדרך / איך אומר יעקב שלא ידע מקדושת המקום / במקום המקדש שם הוא שער השמים וקיבול התפילות / המחלוקת בין י"ב האבנים הדאגה את יעקב / הסיבה שיעקב אבינו עושה את האבן מצבה ויוצק עליה שמן / המצבה אהובה בימי אהבות ושנואה אחר כך - הטעם בפנימיות / ליעקב ירד שמן מהשמים בשביל ליצוק על המצבה / הדין ודברים שבין אליפז ליעקב / הקשר בין השמן על המצבה לחנוכה / להסתכל על הנרות ולהתפלל על זיכרון / יעקב אבינו מחבר תורה שבכתב עם תורה שבעל פה / לוחות שניות הם מבחינת 'אבן שתיה' / כיצד יתכן שהאבן של יעקב היא היא אבן השתיה / יעקב אבינו מחבר תורה שבכתב עם תורה שבעל פה / מי שלא מאמין בחידושי תורה שלו בעצמו, באה עליו מחלוקת / התורות של רבינו שנחשבות כצוואות / מעלת אשת נעורים / הסיפור עם אשת רבינו הקדוש / מה אמר הבעש"ט אחר פטירת אשתו? / האם אשתו של אליהו היתה מותרת / חיזוק על שלום בית / רבינו מכין את ר' נתן שהיה לו אמונה בעצמו / אם לא מאמין בחידושים שלו, באה עליו ח"ו מחלוקת / על ידי כתיבת ספר נמתקים כל הדינים / התיקון של יעקב אבינו למחלוקת שבתורה שבעל פה / ציון צדיק האמת הוא אבן השתיה מקום קבלת התפילה.

יעקב נטמן ללמוד תורה י"ד שנים

א. וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה (בראשית כח, י) פירש"י: בשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל וכו', ע"כ. כלומר, בגלל הציווי של אביו יצחק (שם, ח): "לא תקח אשה מבנות כנען", וכתוב (שם, ח): "כי רעות בנות כנען בעיני יצחק". וכמו שגם אברהם אבינו אמר לאליעזר (שם כד, ג): "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב". ואפילו הבת של אליעזר שהיה צדיק ותלמיד חכם - לא היתה טובה בעיני אברהם, ולכן יעקב יוצא לחרן אל משפחתו לחפש את הזיווג.

יעקב אבינו יוצא מבית אביו לחרן, אבל הוא לא הולך ישר לחרן, אלא הוא נטמן בבית שם ועבר י"ד שנים. בן כמה היה אז יעקב? רש"י בסוף פרשת תולדות עושה חשבון שיעקב קיבל את הברכות כשהיה בגיל 63, ועד מאה שלושים שנה בעומדו לפני פרעה הכל מבואר בכתוב, מלבד י"ד שנים, ולכן דורשים חז"ל שאלו הי"ד שנים נטמן יעקב ללמוד תורה בבית שם ועבר.

איך יתכן שלא ישן יעקב י"ד שנה

ב. וכשחזר יעקב מהלימוד בבית שם ועבר, כתוב: וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם וַיֵּלֶן שָׁם כִּי בָּא הַשָּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאֲבָנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מֵרָאשָׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בְּמָקוֹם הַהוּא (שם כח, יא) פירש"י: "לשון מיעוט, באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששמש בבית עבר, לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה". ויש כאן קושיא, למדנו בדף היומי בנדרים (דף טו.) "אמר ר' יוחנן שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר". מי שנשבע שבועה כזו, השבועה לא חלה, כי זה דבר בלתי אפשרי שאדם לא ישן ג' ימים, ומכיון שהוציא שבועה הוא מפיו - חייב מלקות. ואם כן איך יתכן שיעקב, לא ישן במשך י"ד שנים?

מעלת לימוד התורה ברציפות

ג. התשובה, שיעקב לא ישן על מיטה, אלא נמנם בבית המדרש, אבל לא יצא בלילה מבית המדרש כל השנים האלו. ויש כאן יסוד

מאוד גדול שאדם ילמד תורה ברציפות. למשל אם יש לאדם שעתיים ללמוד, אז במקום ללמוד שעה בבוקר ושעה בערב, עדיף ללמוד שעתיים רצוף, וזה הכוח של לימוד תורה ברציפות.

אמנם אם אדם מכיר את עצמו, ויודע שאין לו כח ללמוד שעתיים רצוף, כי הוא לא יהיה מרוכז, אז הכי חשוב שהוא יהיה מרוכז, ויהיה לו כוח ללמוד, אבל אם לאדם אין בעיה ללמוד רצוף, רק הוא חושב איך כדאי לו לחלק את היום, אז עדיף ללמוד רצוף מאשר לעשות הפסקות.

אם נצרך לצרכיו והתפלל מה הדין?

ד. ויש בזה גם נידון בהלכה, לגבי אדם שצריך לצאת לצרכיו. למשל אם אדם מתפלל י"ח, והיה צריך להתפנות, ולא היה יכול להעמיד את עצמו שיעור של שעה וחומש (72 דקות) הדין הוא שתפילתו תועבה, וצריך לחזור ולהתפלל. אבל אם הוא יכול להעמיד את עצמו 72 דקות, לכתחילה יתפנה ואח"כ יתפלל, ובדיעבד אם התפלל תפילתו תפילה.

מה הדין אם נצרך באמצע הלימוד

ה. אכן מה הדין לגבי לימוד תורה? הבן איש חי בפרשתנו (ויצא אות א), יש לו בזה לשון חריפה, וז"ל: המְשֻׁהָה נִקְבֵּי עוֹבֵר מְשׁוּם בַּל תִּשְׁקָצוּ, בֵּין בְּגִדוּלִים בֵּין בְּקַטְנִים, אִךְ בְּקַטְנִים יֵשׁ בְּזָה עוֹד חֲשָׁשׁ סִפָּנָה, וְגַם עֲקָרוֹת שֵׁיחָה עֶקֶר אִם מְשֻׁהָה, וַיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם נִבְשָׁלִים בְּדָבָר זֶה. וְאִם יָבֹא לוֹ הַתְּעוּרָרוֹת, וְהוּא לֹמֵד, או עוֹסֵק בְּעִנְיָנוּ, וְאִינוּ קָם בְּמִהֲרָאוֹת, וְחֹשֵׁב עַד שֵׁיגְמֹר הָעֵסֶק עוֹד מְעַט, או עַד שֵׁיגְמֹר דָּף הַזֶּה, או הַמְזֻמֹּר, וְזוֹ שְׁטוּת גְּדוּלָּה, דְּהָרִי זֶה מְצוּהַ הַבָּאָה בְּעֵבְרָה, לְכַף צְרִיף לְהַזְהֵר מֵאֵד, עכ"ל. ויש לחקור האם הוא מדבר ביכול להעמיד את עצמו בשעה וחומש או לא. ומרן הרב עובדיה בהליכות עולם שם כתב, שאם יכול להעמיד את עצמו שעה וחומש לא יפסיק, ולכתחילה יכול להמשיך בלימוד. והוכיח את דבריו מדברי השולחן ערוך (אור"ח צב, א).

ובפרט שכך הוא לפי דברי רבינו בשוחות הר"ן שיחה ל', שכתב להקל ביכול להשהות את עצמו שעה וחומש אפילו לכתחילה (כדעת הר"ף), ושלא יהיה לאדם נעדרוין (עצבים), וכל זה שלא יפסיד זמן תפילה, או להפסיק באמצע הלימוד. מכל זה רואים כמה חשוב ענין הרציפות של הלימוד, ולא להפסיק אפ"י לדקה או שנים. ובפרט הטלפונים, שמתקשרים לאדם באמצע הסדר שלו, ועושים לו הפסק, מכל זה מאוד צריך להיזהר, ולמצוא עצות איך ללמוד ברציפות בלי מפריע חס ושלוש.

עוד חיזוק בענין רציפות הלימוד תורה

ו. הבעלי מוסר נתנו על זה משל, על מי שלומד וכל רגע מפסיק, כמו מי שרוצה להרתיח מים על האש או בקומקום חשמלי, וכל דקה מוציא את הקומקום מהאש לאיזה דקה, שבאופן הזה לא ירתחו לו המים אפילו כל היום, כי מה שהתחמם מעט מיד מתקרר. על התורה נאמר (ירמיה כג, כט): "הָלוֹא כֹה דְּבָרֵי פֶּאֶשׁ נֶאֱמַר ה' וְכַפְּשִׁישׁ יִפְצֹץ סֶלַע", ולכן צריך בלימוד שלך להבעיר את 'אש

קדוש למעלה למעלה. ואחר עשר שעות עין לא ראתה אין לתאר ואין מילים לבטא את מצבו ורגשותיו, עכ"ל.

והאמת אני זוכר שניסנו כמה פעמים ללמוד חמש שעות ברציפות, ובשעה החמישית זה הניסיון הכי גדול, כי אתה מרגיש שכבר המוח לא תופס, והגוף מנסה להתמרד בכל הכוח, אבל אם הצלחת לעבור את השעה חמישית – זוכים למדרגות הנ"ל. ובוזה אנחנו יכולים להבין את הצדיקים הגדולים, שהגיעו למדרגות כל כך גבוהות על ידי לימוד התורה, והסוד שלהם הוא שהם למדו ברציפות. ולכן מה שנוגע אלינו, אדם שיש לו שעת לימוד תורה, מאוד להתחזק בענין זה – ששעת הלימוד תהיה רצופה, לנתק את הטלפון, לא יקרה שום דבר! להיכנס לבית מדרש ולנתק את עצמך מכל העולם, ואז תראה כמה שתספיק בלימוד, כשאינן לך ביטול תורה והפסקות בלימוד.

י"ד שנה בבית שם ועבר כנגד י"ד שנה בבית לבן

ט. ומאיפה אנחנו לומדים זאת? מיעקב אבינו, יעקב הקציב לעצמו י"ד שנים שהוא רוצה ללמוד תורה. כי יעקב יודע ברוח הקדש שהזמן שהוא צריך להיות בבית לבן זה 14 שנים, ואע"פ שנוסף עוד שש שנים, אבל הוא כבר סיים אחרי 14, וכמו שכתוב (בראשית ל, כה): "וַיְהִי בְּאֶשֶׁר יִלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף, וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לְבָן שְׁלַחֲנִי וְאֶלְכָה אֶל מְקוֹמִי וְלֹאֲרָצִי". לאחר י"ד שנה כשיוסף נולד, יעקב כבר רוצה ליצאת מבית לבן. וככהנה לאלו ה-14 שנה שיהיו בבית לבן, מקום של טומאה רמאות ועבודה זרה, יעקב הלך לבית שם ועבר ללמוד תורה 14 שנים. אמנם בסוף היה עוד שש (ובסך הכל עשרים), אבל זה כבר היה אחרי שכבר רצה ליצאת.

בחנית 'שנים מקרא ואחד תרגום' אצל יעקב

י. מסביר האר"י ז"ל סוד גדול, שהעבודה של יעקב היתה לא רק כדי לישא את בנות לבן, אלא גם להוציא את כל ששים ריבוא נשמות ישראל שנמצאים בבית לבן. ולכן היה צריך לעבוד 14 שנים בשביל רחל ולאח, ועוד שש שנים על הצאן. בענין שנים מקרא ואחד תרגום, למדנו בלקוטי מוהר"ן תורה י"ט, שכדי להוציא מקליפת נוגה, שבה היה מתחזק לבן, צריך להגביר שנים מקרא על אחד תרגום, וכיון שעיקר מה שיעקב צריך להיות 14 שנה בבית לבן, צריך היה לעשות 'שנים מקרא', דהיינו 28 שנה בבית המדרש – באהל שם ועבר, כנגד י"ד שנה שיהיה אצל לבן שהם בחנית 'תרגום' – לבן הארמי.

אבל יעקב אבינו יודע שיש לו זמן קצוב רק של 14 שנה, ואיך הוא הופך אותם ל-28 שנה? כתוב במדרש (תנחומא וישלח אות ט'): לא היה אדם שיגע בתורה כמו יעקב אבינו, ההתמדה של יעקב אבינו לא היה כמוהו, כי לימודו היה ביום ובלילה ביגיעה. וכך יעקב אבינו הפך את הי"ד שנה ל-28, ע"י שהוא לא יצא מהבית המדרש ולמד ברציפות. גם את השינה (שכל אדם רגיל לישון בביתו) הוא ישן בבית המדרש. וע"י זה נחשב ליעקב אבינו שהוא לא שכב בכלל בלילה, ולכן זה 28 שנים של יגיעה, כפול, לימוד יום ולילה.

התורה ברציפות בלי הפסקה כי כשעושה הפסקה מקרר את עצמו מהבנת ומתיקות הלימוד, ובפרט דבר זה פוגע בזיכרון, כשאדם מסיח את דעתו כל פעם, ועושה הפסקות באמצע הלימוד.

ביאור למעשה 'אין התורה מתקיימת אלא אם ממית עצמו עליה

ז. וכשאדם זוכה לקבוע עיתים לתורה, כל אחד בזמן שמתאים לו, צריך שבאותן שעות הוא יהיה פנוי מכל טרדה, וכדאי שיעשה אפילו תענית דיבור באותו זמן, כדי שהלימוד יהיה ברצף, והוא יהיה מרוכז. על יעקב כתוב (שם כה, כז): "וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם יָשֵׁב אֲהָלָיִם" ופירש"י: "אהלו של שם ו...עבר", יעקב הוא בחי אוהלי התורה, ועל התורה כתוב (במדבר יט, יד): "זאת התורה אדם פי ימות באהל" ודרשו חז"ל (ברכות גג) "אין התורה מתקיימת – אלא במי שממית עצמו עליה". מה הפשט? שבאותה שעה שאני לומד – אני כאילו מת בלי טלפונים בלי הפרעות.

יש סיפור על יהודי שהיה עובד עם אשתו במכולת, והבעל היה בקושי מתפלל במניין פועלים ומהר רץ לעזור לאשתו במכולת. והנה פעם הוא שמע את הרב אומר בשיעור, למה אתה דואג על הדמים ומכלה את ימיך בטרדת הפרנסה, והרב אמר שכדי לזכות לעוה"ב אדם צריך לקבוע עיתים לתורה, ולמסור נפש להמית עצמו עליה. ואכן מאותו יום אותו יהודי נשאר אחרי התפילה ולמד חק לישראל, ומשנה וגמרא, ותהלים הלכה וכו', ורק אחר כך הלך לחנות. ואשתו במכולת בלחץ לא מבינה למה הוא לא הגיע לעזור לה, וכשהוא הגיע – צעקה עליו: היית צריך לבוא לפני שעתיים, אתה לא יודע שאני צריכה פה עזרה? והוא ענה לה: תארי לך שהייתי מת, מה היית עושה? הרי היית מסתדרת וממשיכה בעבודה נכון? אז תחשבי שעד שעה עשר אני מת, ומה אכפת לך שבשעה עשר אני קם לתחייה, ובא לעזור לך בחנות?...

דברי החזו"א שאחר כמה שעות לימוד רצוף מרגישים מתיקות

ח. החזו"א א"ש הקדוש היה אומר, שאחרי שלוש ארבע שעות לימוד תורה רצוף, אדם מרגיש את המתיקות הנוראה שבתורה. והובאו דבריו בספר מעשה א"ש (ח"ד עמוד ס"ט), וז"ל: מתיקות התורה – כמה גדולה היא נעימות התורה ואי אפשר להשיג את זה ולהגיע לזה רק אחר שקידה של שלוש וארבע שעות ברציפות בלא הפסקה, בלי זה אי אפשר אפילו לצייר מהי הרוחניות הזו, וק"ו אחר חמש שעות כמה רוממות יש. איך אפשר למי שיש לו את האפשרות הזאת (ללמוד), להפסיק את הרציפות, ולהפסיד בידים נועם כזה? כמו קדירה המתבשלת להוריד מן האש ליתן להתקרר ואחר כך להשיבה. והמשיך החזו"א: ואחר שש שעות של לימוד שוכח האדם מכל העולם וענייניו, ומתדבק בדברים רוחניים. והחזו"א תיאר זאת בעיניים בורקות ותנועות ידיים למעלה כאילו מתנתק הוא מכל הסובב. והמשיך ואמר: ואחר שבע שעות האדם מרגיש קרוב להקב"ה, ואין לו מהנאות העולם כלום ומתמלא שמחה. ואחר שמונה שעות, אפילו לא נופלת בליבו מחשבה של תאוות וחומריות וכולו משתוקק לאלוקיו. ואחר תשע שעות, כולו

המחותן ניגש לחברותא של ר' חיים, הגאון ר' דוב וינטרוב זצ"ל, ואמר לו: 'איך ייתכן שאדם גדול כמו רבי חיים יש לו הפרעות בלימוד תורה בגלל חובות? ענה לו ר' דוב בחיך: 'החובות שלו זה לא חובות של כסף, זה חובות של סדרי הלימוד שלו. גם הרבנית אמרה שיש לה חובות של תהלים, וחובות של תפילה.

הסדר בשנה מעוברת

טו. דרך אגב ר' חיים לא היה משנה את סדרי הלימוד שלו כשיש שנה מעוברת, ואף שהוא רצה לסיים מסכת 'נידה' ביום י"ד ניסן, אז הוא ממעט את הקצב בחודש האחרון והיה לומד רק דף אחד ביום כדי שיצא סיום הש"ס בדיוק ביום י"ד ניסן. ובגלל זה בכל חודש עיבור היו לו פחות 'חובות', ועל פי רוב אז היה יוצא לאור ספר חדש שלו, כי היה לו יותר זמן לכתוב ספרים. גם פטירת אביו הסטייפלר ואימו של ר' חיים היו בשנת העיבור, וחודש העיבור הזה השלים לו את הימים של האבילות שבהם לא יכל ללמוד.

מוכן לסבול גיהנום ורק לא להפסיק ללמוד

טז. אמנם על הרוגצ'ובער שחי בדור הקודם מסופר, (החזו"א היה קורא לרבי חיים קניבסקי הרוגצ'ובר של הדור הבא בגלל ההתמדה וידיעת התורה העצומה שהייתה לר' חיים, לכן דימה אותו החזו"א הרגצ'ובר) שבזמן שהוא היה אבל נכנסו אליו אנשים וראו אותו לומד כרגיל. אמרו לו: 'הרב, בשולחן ערוך כתוב שאסור לאבל ללמוד'. והרוגצ'ובער ענה להם: "אני מוכן לסבול גיהנום על זה שאני לומד בתור אבל, ולא לסבול עכשיו את הגיהנום אם אני לא לומד תורה. ובאמת ככה הצדיקים היו דבוקים בתורה, והם קיימו כפשוטו את מה שנאמר (משלי ה, יט): אֵילַת אֲהָבִים וַיַּעַלְתָּ חַן וְדַדֶּיהָ יִרְוֶךָ בְּכָל עֵת בְּאַהֲבַתָּה תִשְׁגָּה תִמְדִּי", וכמו אהבה שאדם אוהב מישהו באהבה כ"כ חזקה, הוא ממש משוגע מהאהבה הזו – "חולת אהבה אני", ככה הצדיקים היו מאוהבים ודבוקים בתורה הקדושה.

אהבת תורה היא על ידי לימוד ברציפות דוקא

יז. הסוד של אהבת התורה, זה לימוד ברציפות, כי זה אש של האהבה והאש הזאת צריכה להיות רותחת, וכדי שזה יהיה רותח, צריך שלא יהיה בבחינת (משלי כג, כא): "וְקָרְעִים תִּלְפִּישׁ נֹמְמָה", ומובא בגמרא (סנהדרין עא.) "אמר ר' זירא: כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית לו קרעים קרעים", (פירש"י: סופו להיות עני ומבקש לימודו ואינו מוצא: נעשה קרעים. משכח לימודו ואינו נזכר אלא בסירוגין). והיינו שישן באמצע לימודו, ולא כמעשה יעקב, שבמקום לישון במיטה ישן בבית המדרש, כי אז זה אדרבה למעילותא.

ולכן כשאדם לומד ומפסיק, זה לא טוב, וכמובא בגמרא (חגיגה יב:): "אמר ר' לוי כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה, מאכילין אותו גחלי רתמים, שנאמר (איוב ל, ד): "הַקִּטְפִּים מְלוּחַ עָלַי שִׁיחַ וְשָׂרֵשׁ רְתָמִים לְחֻמִּם". המוסר והתעוררות שיוצא לנו מכאן, שבזמן של קביעות התורה שלנו, לא לתת לאף אחד להפריע לנו בזמן הלימוד. ויותר מזה גם לעשות 'תענית דיבור' בזמן הלימוד, כדי לזכות ללימוד ברציפות.

איך מציאה תלויה ביגיעה, הרי מציאה היא בהיסח הדעת

יא. הגמרא במגילה (דף טו:) אומרת: "יגיעת ומצאת תאמינן". שואל הבעל שם טוב הקדוש, מה זה 'יגיעת ומצאת', הרי זה תרתי דסתרי, כי אם אדם יגע בעבודה ומקבל משכורת זה לא מציאה, ואם אדם הלך ברחוב ומצא כסף, הוא לא יגע בשביל זה? כל ענין של 'מציאה' הוא דבר שבה בהיסח הדעת, כמו שמפורש בגמ' בסנהדרין (דף צז:).

אלא הפשט 'יגיעת ומצאת' – בעיקר בתורה? והביאור כך: הקדוש ברוך הוא מבקש מאיתנו יגיעה של לימוד התורה, אבל לגבי 'ידיעת התורה' (בחינת 'מציאה' – שתזכה לזה) – זה כבר מתנה שהקב"ה נותן לנו אחרי שיגענו. ורואים את זה אצל משה רבינו עלה לשמים וכתוב (שמות לד, כח): "וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם... לִלְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה", משה התייגע על התורה. ואומר המדרש (שמות רבה מא, ו), אמר ר' אבהו כל ארבעים יום שעשה משה למעלה היה למד תורה ושוכח, אמר (משה): ריבון העולם יש לי ארבעים יום ואיני יודע דבר, מה עשה הקב"ה, משהשלים מ' יום נתן לו הקב"ה את התורה מתנה שנאמר (שם לא, יח): "וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כְּכֹלֹתוֹ לְדַבֵּר אִתּוֹ" – שניתנה לו התורה ככלה, ע"כ. אדם צריך להיות יגע בתורה, אבל לקנות את התורה לזכור ולדעת אותה, זה כבר 'מציאה', שהקב"ה ממציא לך.

כששכב יעקב – קיבל את הכ"ב אותיות – כל התורה

יב. גם יעקב אבינו יגע 14 שנים בתורה. ומתי הוא מקבל את התורה? כתוב (בראשית כח, יא): "וַיִּשְׁכַּב בְּמָקוֹם הַהוּא", דורש הזוהר הקדוש (תקוני זוהר תיקון י"ח דף לד:): "וישכב" – יש כ"ב אותיות לתורה, ע"כ. את הסודות של כ"ב אותיות התורה, הוא לא קיבל ביגיעה של י"ד שנה – שהם נחשבים כמו כ"ח שנה וכנ"ל, אלא קיבלם כשהוא שוכב לישון. דוקא כשאנו לומד, אז מקבל את המציאה, כשכר על היגיעה העצומה שיגע יעקב י"ד שנה שהם כ"ח שנים.

ר' חיים עשה סיום על מסכת שלמד אותה תוך כדי שינה

יג. מסופר על רבינו חיים קניבסקי זצ"ל, שפעם אחת בתשעת הימים הוא קם משנת צהרים וביקש יין. הנכד נבהל, 'סבא, מה זה יין בתשעת הימים?' אמר לו: 'עשיתי סיום מסכת ברכות'. שאל הנכד: עכשיו זה לא הזמן של מסכת ברכות? אצל רבי חיים קניבסקי כל הש"ס מחולק לימות השנה, וזה מסודר לפי התאריך, ביום י"ד ניסן הוא מתחיל את מסכת ברכות, ולומד כל יום שמונה דפים, והוא מסיים את ברכות בשביעי של פסח, וכך כל מסכת יש לה תאריך מדויק בשנה מתי הוא מתחיל אותה ומתי מסיים, על רבי חיים קניבסקי נכתב ספר שנקרא 'ספר החובות' – ששם מסודר כל סדרי הלימוד של ר' חיים.

החובות של ר' חיים

יד. ר' חיים תמיד הוא היה אומר ייש לי חובות, יש סיפור שפעם רבי חיים אמר למחותן שלו בחתונה, שהוא לא יוכל להיות בכל השבע ברכות בגלל שיש לו 'חובות'. המחותן מאוד נבהל, ואז

שני סוגים של קפיצת הדבר

ית. ונחזור אל חלום יעקב, כתוב (בראשית כח, יב) "וַיַּחְלֵם וַהֲגֵה סֵלָם מִצֵּב אֲרֻצָּה וְרָאִשׁוּ מִגֵּיעַ הַשָּׁמַיְמָה", ואומר רש"י (שם, יז): הסולם הזה עומד בבאר שבע... וראשו בבית אל, ואמצע שיפועו מגיע כנגד ירושלים ובית המקדש. ורש"י שואל קושיה גדולה: הרי כתוב שיעקב קרא למקום 'בית אל' שהיא לוי, וזה לא ירושלים? ורש"י עונה: אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן, וזו היא קפיצת הארץ האמורה בחולין (דף צ"א), שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזה זיפגע במקום".

יש שני סוגים של קפיצת הדרך – יש קפיצת הדרך שהאדם קופץ ומגיע למקום אחר. ויש סוג של קפיצת הארץ, שהארץ קופצת ומגיעה עד אליו, וזו מדרגה יותר גבוהה כמובן, שיש בה שינוי הטבע יותר גדול. כי במקום שאני צריך להגיע עד לשם, הארץ באה עד אלי. ורש"י אומר ב'פשוטו של מקרא' – 'שנעקר הר המוריה ובא לכאן'.

איך אומר יעקב שלא ידע מקדושת המקום

יט. ולכן יעקב אבינו אומר (בראשית כח, ט"ז): "אֲכַן יֵשׁ ה' בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי" – פירש"י: 'ש'אם ידעתי, לא ישתני במקום קדוש כזה'. וכתוב: "וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נִּרְאָה הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵינִי זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם". ונשאלת השאלה: וכי יעקב לא יודע איפה זה הר המוריה שבו אברהם עקד את יצחק, וה'שדה' שבו יצחק פגש את רבקה, הרי זה המקום שהתפללו בו אבותיו, וכמו שאומר בעצמו אפשר עברתי מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי? והרי שהוא כן יודע.

אלא פירש"י: שיעקב הלך עד חרן, כמו שכתוב "וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה", ואז אמר: 'אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו? ונתן דעתו לחזור, וחזר עד בית אל, ושם קפצה לו הארץ', כלומר שקפץ הר המוריה אל בית אל. וזהו שכתוב: "וַיִּפְגַע בְּמָקוֹם וַיִּלֵּן שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמַיִם" – אומר רש"י: ששקעה לו חמה פתאום שלא בעונתה כדי שילין שם". השמש שקעה לו שעתיים קודם הזמן. וכיון שיעקב רואה שהשמש שוקעת, ולוקח מאבני המקום, והולך לישון. יעקב אבינו ישן במקום, והקב"ה הביא את הביא את הר המוריה עד בית אל. ולכן יעקב אומר, אילו הייתי יודע לא הייתי ישן כאן, ולמה? כי הוא חשב יודע שהוא בבית אל, ולא ידע שהקב"ה הביא את הר המוריה עד אליו, ובאופן קיפל את כל ארץ ישראל תחתיו, ושם את הר המוריה במקום שהוא שוכב בדיוק. ה' ית' עשה עם ארץ ישראל כמו כשמקפלים דף נייר, למשל ניקח תמונה של א"י, וירושלים היא במרכז ארץ ישראל, והקב"ה קיפל את הארץ בצורה כזו, שירושלים היתה במקום העליון של הקיפול, ואם כן יוצא, שיעקב אבינו שכב על הר המוריה בירושלים.

במקום המקדש שם הוא שער השמים וקיבול התפילות

כ. מובא בפרקי רבי אליעזר (פרק ל"ה) לשון נפלא: "השכים יעקב אחרי החלום בפחד גדול, ואמר: 'ביתו של הקב"ה במקום הזה'

שנאמר: "וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה נִּרְאָה הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵינִי זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם", מכאן אתה למד שכל המתפלל במקום הזה בירושלים – כאילו התפלל לפני כיסא הכבוד. התפילה במקום הזה, הוא במקום 'שער השמים', וזה השער שתמיד פתוח לקבלת התפילות. כי אע"פ שכתוב (איכה ג, מד): "סְכוּתָה בְּעֵנֶן לֶךְ מִעֵבֹד תִּפְלָה" – שזה בחינת מחשבות זרות שבתפילה, שהם ענני דמכסין על עיניו (כמובא בליקו"מ תורה ג' ו-ט' ח"א), עד שכל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה (בבא מציעא נט), בכל זאת יש מקום אחד מקום בית המקדש ששם זה 'שער השמים' – והשער הזה לא ננעל, כי הוא תמיד פתוח לקבל את התפילות. (והיות שאנחנו ברסלבים, נסביר בהמשך בעז"ה איך הבחינה של 'שער השמים' – היא גם כן בציון הקדוש של רבינו באומן). ולכן אומר הפרקי רבי אליעזר: "כל מי שמתפלל בירושלים הרי הוא כאילו מתפלל לפני הכיסא הכבוד, והוא פתח פתוח לשמוע תפלה שנאמר: "וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם". ומעלת מקום התפילה, ליד בית המקדש בכותל המערבי, היא גם עכשיו בחורבן בית המקדש, ולא זוהי שכינה מהכותל המערבי.

המחלוקת בין י"ב האבנים הדאגה את יעקב

כא. יעקב אבינו לקח י"ב אבנים, ואומר רש"י (בראשית כח, י"א) בשם המדרש (בראשית רבה סח, י"א) "עשאן כמין מרוב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות, התחילו מריבות זו עם זו, ואת אומרת: עלי יניח צדיק את ראשו, ואת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקב"ה אבן אחת, וזהו שנאמר: "וַיִּקַּח אֶת הָאֲבָנִים וַיִּשֶׂם אֹתָן מִצֵּבָה", ע"כ. היתה מחלוקת בין האבנים, שכל אחת רצתה שעליה יניח הצדיק את ראשו. וכשיעקב אבינו שראה את המחלוקת בין האבנים, הוא מאוד דאג, כי י"ב האבנים האלו הם כנגד י"ב השבטים. ולמרות שזו היתה מחלוקת לשם שמים, כי כל אחת רוצה שעליה יניח צדיק את ראשו, וכל אחד רוצה לקבל את הצדיק – אבינו יעקב, אבל מחלוקת זה סכנה גדולה, ולכן יעקב דאג מזה.

הסיבה שיעקב אבינו עושה את האבן מצבה ויוצק עליה שמן

כב. וכשיעקב התעורר הוא רואה שיש רק אבן אחת, ואז הוא הבין שכל הי"ב שבטים עושים שלום ביניהם, וכן הוא ידע שהאבן הזאת היא אבן קדושה כי היא אבן של שלום, ואין לך דבר אהוב מהשלום, ולכן הוא עושה אותה 'מצבה', ויוצק שמן על ראשה לכבוד הקב"ה.

כלומר, אעפ"י שיש י"ב שבטים, ויש י"ב נוסחאות התפילה, ויש י"ב דרכים בעבודת השם, וכל אחד אומר: 'עלי יניח צדיק את ראשו', כלומר אצלי הצדיק נמצא, אצלי זו הדרך הנכונה בעבודת השם, וזאת מחלוקת לשם שמים לחלוטין, כל זה – זה לא טוב, צריך לעשות שיהיה שלום, כי באמת צריך את כל הדרכים כולם בעבודת ה'. כמו להבדיל כל החילות בצבא, שלכל חיל יש את התפקיד שלו, וכולם משרתים את אותה המטרה, ואי אפשר שאחד יאמר שרק הוא נצרך, אי אפשר רק חיל האויר, ואי אפשר רק חיל שריון או חיל הים, צריך את כל החילות ואז יש צבא

הדבר הכי חשוב, וכיון שהכיבוד הורים שלי זה להרוג אותך, אני חייב. אמנם בגמרא (יבמות ו.) כתוב: "אמר לו אביו לעבור על דברי תורה יכול ישמע לו? תלמוד לומר (ויקרא יט, ג): "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו אני ה' אלהיכם" – אתה ואבך חייבים בכבודי. אבל מה לעשות, אצל עשוי יש תורה אחרת, הוא לוקח מצוה אחת ולא מענין אותו אם צריך לקיים אותה בכל מצב, או לא.

עכ"פ כיון שאלפיז בא כמו למדן, אז יעקב יותר למדן ממנו והוא אומר לו: "אין שום בעיה, וכי לא למדת גמרא בנדרים (דף סד: שיעור מעט נלמד בדף היומי), ששם כתוב: "ארבעה חשובים כמת, ואחד מהם זה מי שהוא עני", אז אם כן, קח ממני את כל הכסף והזהב שלי (שהיה עם יעקב הרבה זהב, וכמו שאליעזר שהביא 10 גמלים טעונים כדי לקחת את רבקה), וכיון שלא יהיה לי כלום – העני חשוב כמת, ואז יצאת ידי חובת כיבוד הורים. אליפו שמח ברעיון הזה, כי הוא יצא ידי חובת הציווי של אביו, והוא גם אוהב מאוד כסף וזהב.

הקשר בין השמן על המצבה לחנוכה

כו. ולכן מסביר הרד"ל (רבי דוד לוריא) שם בפרקי דר' אליעזר, שזה המקור שירד ליעקב שמן מהשמים, כיון שיעקב נתן לאליפו הכל, ממילא לא היה לו שמן. יש מדרש פלאי מאוד יפה שאומר, שהשמן שיעקב יצק נשאר על האבן השתיה. ואחר כך אסף אותו אחד מהכהנים הגדולים (יש אומרים שזה מתתיהו כ"ג), וחתם אותו בפך שמן והשאיר אותו בקדש הקדשים – מקום אבן השתיה, וזה הפך השמן שמצאו אותו ונעשה בו נס חנוכה. ולכן לא סתם קוראים פרשת וייצא בתחילת חודש כסליו, שבו כבר מתחילים להתכונן לחנוכה. וכיון ששמן הזה שירד מן השמים, ממילא זהו שמן ניסי, ולכן גם לא פלא שכך קטן הספיק לשמונה ימים.

להסתכל על הנרות ולהתפלל על זיכרון

כו. ובאמת יש כאן עומק, יש אבן של מצבה שיש עליה שמן, וזה השמן של חנוכה – כי חנוכה היא נקראת "יסוד תורה שבעל פה", כלומר, במשניות אין לנו מסכת חנוכה, כי אף שכל התורה שבעל פה נכתבה, חנוכה לא נכתבה, כי היא יסוד תורה שבעל פה, תמיד היא צריכה להישאר תורה שבעל פה. והרמז שבחנוכה נעשה הנס בשמן זית שהוא בחינה של תורה שבעל פה.

בחנוכה יש סגולה גדולה לזיכרון, ע"י הסתכלות בנרות חנוכה בחצי שעה של המצוה, ובנרות שדולקות בשמן זית דוקא, ואז להתפלל לה' יתברך על זיכרון. היום ברוך השם יש הרבה שמן זית, ולכן כולם כמעט מדליקים בשמן זית, וכמעט שלא מדליקים בנרות שיעוה. ויכולים בקלות לקיים את הסגולה הזו לזיכרון, כי יש ענין מאוד גדול להסתכל על הנרות בזמן שהם דולקים, ואז כדאי להתבודד ולבקש מהקב"ה זיכרון בלימוד כיון ששמן זית בעצמו הוא סגולה לזיכרון, כמובא בגמ' הוריות (דף יג, ב), וחנוכה הוא יסוד תורה שבעל פה. והתורה שבעל פה היא מחייבת שיהיה זיכרון טוב.

מושלים. כך להבדיל בעבודת ה', אי אפשר רק חסידים, ואי אפשר רק בני ישיבות, ואי אפשר רק מקובלים וכו' וכו', אלא צריך את כולם דוקא, בשביל שלמות עבודת ה', וכל אחד יבחר את הדרך המתאימה לו לפי חשקו ורצונו, ויעבוד את ה' בדרך הזו, רק בלי שום מחלוקת חס ושלום. וכל המחלוקות בדבר הזה הם רק מגאווה, ורצון לחשוב שרק אני טוב, ורק אני יודע איך לעבוד את ה'.

המצבה אהובה בימי אהבות ושנואה אחר כך - הטעם בפנימיות

כג. "וישם אתה מצבה" – יש מזבח ויש מצבה. כתוב (דברים טו, כב) "ולא תקים לך מצבה אשר שגא ה' אלהיך", וקשה, מהי התוספת בתיבות "אשר שגא ה' אלהיך", שלא הוסיף הכתוב בשום איסור לומר "אשר שגא ה' אלהיך". ופירש"י: "אשר שגא ה' אלהיך": מזבח אבנים ומזבח אדמה ציוה לעשות, ואת זו שגא כי היתה חוק לכנענים, ואע"פ שהיתה אהובה לו בימי האבות עכשיו שנואה, מאחר שעשאוה אלו חוק לעבודה זרה, עכ"ל. ומה ההבדל בין מזבח לבין מצבה? מזבח עשוי מכמה אבנים, ומצבה עשויה מאבן אחת. ולכן אמר הקב"ה: "מזבח אבנים תעשה לי" (שמות כ, כב) דוקא מאבנים.

וכפי הנ"ל אפשר להסביר בפנימיות, כי בימי האבות, שכל העבודת ה' היתה אצל אברהם יצחק ויעקב שהיו יחידים, דוקא היתה אהובה על הקב"ה עבודה במצבה שהיא אבן אחת. אבל בזמן הבנים, דהיינו מהשבטים והלאה, שיש י"ב דרכים בעבודת ה', י"ב נוסחאות התפילה וכו'. אזי אדרבה הקב"ה אוהב דוקא עבודה של מזבח אבנים – י"ב אבנים, וכמו שכתוב אצל אליהו הנביא (מלכים א' יח, לא) "ויקח אליהו שתיים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב אשר ה' דבר ה' אלי ויאמר ישראל יהיה שמך", כי זה עיקר בענין האבנים של המזבח שהם מרובות כנגד כל י"ב הדרכים שיש בעבודת ה'. וכשיש כבר שבטים, עבודת המצבה שנואה לפני הקב"ה, דהיינו מי שאומר שרק הדרך שלו היא הדרך בעבודת ה'. אלא צריך לדעת, שכל הדרכים אהובות לפני הקב"ה, ורק כל אחד עובד את ה' בדרך המיוחדת אליו.

ליעקב יד שמן מהשמים בשביל ליצוק על המצבה

כד. ולכן יעקב אבינו כשראה שכל האבנים נעשו אבן אחת, הוא עשה אותה מצבה – שהיא אבן אחת. וכתוב בפרקי דר' אליעזר שם: שהיה ליעקב נס, שירד לו שמן מהשמים, שנאמר: "ויצק שמן על ראשה". וזה היה נס פלאי, כי ליעקב לא הי' הלו שמן. שהרי יעקב אמר: "פי במקלי עברתי את הדרך הזה" (בראשית לב, יא), עשוי שלח את בנו אליפו להרוג את יעקב, ויעקב נתן לו את כל ממונו ולא נשאר לו כלום, ולכן השמן היה מהשמים.

הדין ודברים שבין אליפו ליעקב

כה. המעשה עם אליפו היה, היות שאלפו גדל בחיקו של יצחק (רש"י בראשית כט, יא), הוא בא ליעקב כמו למדן, ואמר לו: אתה הדוד שלי ואסור לי להרוג אותך, אבל מה אעשה שכך ציווני אבא עשוי, וכידוע לך אבא שלי לימד אותי שאצלנו כיבוד ההורים זה

לוחות שניות הם מבחינת 'אבן שתיה'

כח. ונחזור לענין: מה עושה יעקב אבינו? לוקח אבן מצבה ושם עליה שמן. ואומר הזוהר הקדוש (פר' ויחי דף רלא.) שהאבן שעשה יעקב מצבה היא בחינת 'אבן השתיה', ושם (בעמוד ב') מדבר הזוהר על לוחות האבן שג"כ באים מאבן השתיה.

וביאור הדברים: המחצב שמשוה רבינו חצב ממנו את הלוחות השניות – שזה ה'סנפירינון' (כי לוחות שניות נחצבו מאבן של מטה, ולא כמו לוחות הראשונות שגם האבן היתה מהשמים), המחצב הזה בעצמו בא מ'אבן השתיה'. וכתוב במדרש (ויקרא רבה לב, ב), אמר ר' חנין מחצב של סנפירינון ברא לו הקב"ה בתוך אוהלו שמשוה רבינו קיבל פתאום בתוך האוהל שלו מחצב 'ספירינון', ולפי הזוהר הנ"ל המחצב הזה בעצמו בא מאבן השתיה.

כיצד יתכן שהאבן של יעקב היא אבן השתיה

כט. רק שעדיין צריך להבין, הרי אבן השתיה היתה מאז יסוד העולם, כמבואר בגמ' ביומא (דף נד:), ולכן נקראת אבן שתיה מלשון 'שת ייה' – 'שתות' בלשון הקודש זה יסוד, היינו אבן היסוד של העולם. וא"כ איך היא בעצמה האבן של יעקב שעשה אותה מצבה. ולזה מתרץ הפרקי דר' אליעזר, וז"ל: מה עשה הקב"ה? טבעה לאבן (של יעקב) עד עמקי תהומות, ועשה אותה סניף לארץ, ולפיכך נקראת 'אבן השתיה' – שמשם טבור הארץ. כלומר האבן של יעקב שהיה בתחילה מ"ב אבנים, ושוב נעשתה אבן אחת, ויצק עליה יעקב שמן, בסוף טיבעה הקב"ה בארץ וחיברה עם אבן השתיה. ולכן הם נעשו אבן אחת. וזה גם הביאור בזוהר ויחי הנ"ל, שג"כ שואל איך יתכן שהאבן שתיה היא אבן של יעקב, וכללות תירוץ הזוהר כוונתו כנ"ל, שאבנו של יעקב ננעצה באבן השתיה, ונעשית עמה אחד.

יעקב אבינו מחבר תורה שבכתב עם תורה שבעל פה

ל. והנה כבר ביארנו, שממחצב אבן השתיה נעשו הלוחות השניות, והלוחות הם כמובן בחינה של 'תורה שבכתב'. ולגבי השמן זית שיוצק יעקב אבינו, זו הבחינה של תורה שבעל-פה. ולכן בדוקא הוא יורד מהשמים, לומר לך, שלא תחשוב שרק תורה שבכתב קיבלנו בסיני, אלא גם תורה שבעל פה היא מן השמים כמו תורה שבכתב (זבחים קטז:). עכ"פ כשיעקב אבינו יוצק את השמן על האבן הזו, הוא עושה את החיבור בין תורה שבכתב עם תורה שבעל-פה.

והחיבור הזה נעשה דוקא אחרי שכתוב: "וַיִּשְׁכַּב בְּמָקוֹם הַהוּא", שאז הוא מקבל את כ"ב אותיות בפה, כמו שהבאנו לעיל (באות י"ב מתיקוני הזוהר: 'וישכב' – יש כ"ב אותיות בתורה, והמקום של האותיות הוא בפה, כמבואר בתקוני זוהר (תיקון ע' סוף דף קלב), וז"ל: חֲמֵשׁ תְּקוּנֵי אֵינֻן בְּפִימָא, דְּאִתְמַר בְּסִפְרָא יִצְרָה (פרק ג'), אחה"ע בומ"ף גיכ"ק דטלנ"ת זסר"ף, ובהזן (דברים כז, ו) "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה" לְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכַמְהָ צְלוּתֵיךְ וּפּוֹלְחָנֵיךְ, וְעַלֵּיהּ אָמַר יַעֲקֹב וַיִּשְׁכַּב בְּמָקוֹם הַהוּא, "וַיִּשְׁכַּב" – וַיִּשְׁכַּב בְּכ"ב אֲתוּוֹן בְּמָקוֹם

ההוא. נמצא, שאז יעקב אבינו מקבל את הכח של תורה שבעל-פה. וכשיעקב יוצק את השמן מהשמים המרמז על נס חנוכה שהיא 'יסוד תורה שבעל-פה' – הוא מחבר את תורה שבע"פ עם תורה שבכתב.

לעיל הסברנו שע"י שהיו 12 אבנים והיתה מחלוקת ביניהם, שכל אחד רצה שיניח צדיק עליו את ראשו, ובסוף נעשה שלום – ונעשו אבן אחת, והאבן הזו בעצמה התחברה ב'אבן השתיה'. הענין של המחלוקת בין י"ב האבנים, זה מרמז על כל המחלוקות שיש בתורה שבעל פה, אבל לבסוף נעשה שלום, ונעשים אבן אחת. והאבן הזו בעצמה מתחברת לאבן השתיה – שהיא תורה שבכתב שאין בה מחלוקת.

מי שלא מאמין בחידושי תורה שלו בעצמו, באה עליו מחלוקת

לא. ובעת נבין את העומק בדברים של רבינו בליקוטי מוהר"ן (תורה ס"א סוף אות ה'), וז"ל: וַיִּשׁ שְׁיֵשׁ עֲלֵיהֶם מַחְלָקַת מַחְמַת שְׂאֵיִן לְהֵם אַמוּנָה בְּעַצְמָן, וְאֵינֶם מְאֲמִינִים בְּחִדוּשֵׁי תוֹרָה שְׁלָהֶם שְׁהֵם מְחִדְשִׁים, וְאֵינֶם מְאֲמִינִים שְׁיֵשׁ לְהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ שְׁעֲשׂוּעִים גְּדוּלִים מְחִדְשִׁים שְׁלָהֶם, ע"כ.

לפעמים הצדיק יש לו איזה ענוה מדי הרבה, שזה גורם לו לחשוב, שהחידושי תורה שלו לא ראויים, והוא לא מעז לכתוב אותם על ספר מרוב הענוה שלו. והדבר הזה נקרא – פגם ב'אמונת חכמים'. ומה הפגם? שאני לא מאמין ב'חכם' שבי, לא מאמין בעצמי שה' ית' שמח בחידושים שלי. תורה ס"א הזו נאמרה בעיקר לרבי נתן, והיא נקראת הצוואה הראשונה של רבינו.

התורות של רבינו שנחשבות כצוואות

לב. יש לנו שתי תורות של רבינו שנחשבות כצוואות יש צוואה ראשונה, ויש צוואה שנייה. צוואה ראשונה זה תורה ס"א (שנאמרה בראש השנה תקס"ח) והצוואה שנייה זה תורה ח' (ח"ב) (שנאמרה בראש השנה תקע"א) ולמה רבינו נתן צוואה בר"ה תקס"ח? כשרבינו חזר מזסלאב אחרי שבועות שנת תקס"ז, ששם נפטרה אשתו, בדרך הוא קיבל את מחלת ה'הוסט' (שחפת) – מחלת השיעול, ובשיעול הראשון שהוא השתעל מהריאות, הוא אמר שמהמחלה הזאת ח"ו, הוא יסתלק מהעולם. ולכן אז בשנת תקס"ח הוא הכין אותנו להסתלקות שלו. וע"י תפילות והתורות שהוא אמר, נשאר רבינו חי בדרך נס עוד שלוש שנים.

מעלת אשת נעורים

לג. רבינו מאוד הצטער על פטירת אשתו, ומובא בשיח שרפי קודש (ח"ב אות קי"ג), וז"ל: אַחַר פְּטִירַת זְוִגְתּוֹ שֶׁל רַבְּנּוּ, אָמַר: 'אִם הָיִיתִי יוֹדֵעַ אֶת הַחֲשִׁיבוֹת שֶׁל אֵשֶׁת נְעוּרַיִם, הָיִיתִי אוֹמֵר תְּחִלָּה וְתַחֲנִי. רבינו ודאי, אינו שייך להשגה הנמוכה שלנו, אבל גם אצלנו יש דבר כזה, מתי אדם יודע להעריך את אשתו? כשהיא לא איתו. ואחד הדברים שעושים לפעמים כשיש בעיות קשות בשלום בית, אומרים לזוג – תיפרדו לכמה זמן, ותראו איך אתם תרצו לחזור כי אתם באמת לא יכולים אחד את השני, ואז תוכלו

חיזוק על שלום בית

לז. אז ברוך השם לרובינו יש אשת נעורים, וצריך לזכות לדעת ולהעריך מה זו אשת נעורים, כי אפילו ברוחניות – אשת נעורים היא האישה הראשונה שהתחתנת וזכית לחיות איתה, ואפילו שלפעמים יש לכם דעות מנוגדות, ואפילו שאתה חזרת בתשובה ואתה הרבה יותר חזק ממנה בעבודת השם, והיא עדיין נשארה כמו שהיא, אבל מה לעשות – היא אשת נעורים שלך, וממשיכים ביחד. העיקר שהיא שומרת טהרה וכשרות, ושבת, זה העיקר, וכל השאר המצוות זה חשבון שלה עם הקב"ה, העיקר להישאר ביחד באהבה גדולה, וזה בעיקר בשביל הרוחניות שלך, ולא דיברתי על הגשמיות, כי ידוע שכל הברכה של הבעל מגיעה דרך האישה (תורה ס"ט).

רבינו מכין את ר' נתן שיהיה לו אמונה בעצמו

לח. ולכן רבינו ידע שעכשיו שהסתלקה אשתו, גם הוא צריך ח"ו להסתלק. ואז מה הוא עשה? הוא אמר את תורה ס"א – שהיא היתה צוואה, ועיקר הצוואה של רבינו היתה בשביל המשפיע שיהיה אחר פטירתו – שזה רבי נתן. אבל רבי נתן היה ענוותן גדול, ולא ראה את עצמו ראוי. ולכן רבינו אמר לו כמה תורות חזקות על אמונה בעצמו.

ובפרט את תורה פ"ו (ח"ב) ששם רבינו דיבר על הענין של חסרון באמונה, ש'מקוצר רוח ועבודה קשה' – שמי שצריך יסורים בעבודת השם, זה מי שחסר לו באמונה. כתוב בשיחות הר"ן (אות ק"ב) שרבי נתן רעד מפחד, והוא מאוד נבהל על זה שרבינו אמר לפניו את התורה הזאת – כי אמר בעצמו: הרי אני יודע שיש לי אמונה בהקב"ה. ואמר לו רבינו: 'אמנם יש לך אמונה, אבל אין לך אמונה מספיק בעצמך'. וזה היה בסוף שנת תקס"ז לפני ראש השנה תקס"ח.

וזה מה שהבאנו לעיל שרבינו אומר כאן בתורה ס"א על הצדיקים שלא מאמינים בחידושי תורה שלהם, ואינם מאמינים שיש להקב"ה שעשועים גדולים מחידושים שלהם, וכיוון על רבי נתן. ובאמת מאז שנאמרה התורה הזאת (ס"א) רבי נתן התחיל לכתוב את הליקוטי הלכות, והכל בזכות הדיבור של רבינו שציווה את רבי נתן להאמין בחידושי תורה שלו, זכינו קיבלנו את המתנה הגדולה בעולם – השמונה כרכים הנוראים של ליקוטי הלכות, בחינת 'גן עדן עלי אדמות' – ממש מתוק מדבש. כי איזה מתיקות של תורות של רבי נתן, והכל בזכות שהרבי אמר לרבי נתן, תאמין בחידושים שלך. ותראה איזו ענווה יש לרבי נתן, למי יש חידושים כאלה כמו החידושים של רבי נתן בליקוטי הלכות, אין חידושים כאלה, אבל מרוב הענווה הוא לא האמין בחידושים שלו.

אם לא מאמין בחידושים שלו, באה עליו ח"ו מחלוקת

לט. ואומר רבינו: ועל ידי זה שאין להם אמונה בחידושים של עצמם, על ידי זה הם מתרשלים בהחידושים שלהם. ועל כן בא עליהם מחלוקת, ועל ידי זה הם שבים בתשובה, וחוזרים ונחשבים אצלן

לעשות שלום בית. ולפעמים דווקא ע"י הפירוד זה מה שגורם את הירידה צורך עליה.

רבינו אומר שלפעמים ע"י כתיבת הגט, זה גורם שיהיה שלום, שפתאום בזמן כתיבת הגט הבעל והאישה מתחרטים, בגלל שהם מבינים את המציאות שהם ח"ו עומדים להיפרד, ויש כאלה שנזכרים רק אחרי הגירושי, או רק אחרי שהם נושאים מישהי אחרת, ואז מגלים כמה האשה הראשונה היתה טובה. ויש כאלה שנזכרים אחרי שהאישה כבר התחתנה עם מישהו אחר, ואז זה כבר אבוד. וגם כן כשאדם ח"ו נפטרה עליו אשתו, אז תמיד תשמע את הבעל כמה הוא עצוב, אפילו שלא תמיד היה להם שלום בית הכי טוב בעולם אלא כשהיא לא נמצאת, הוא לא רואה את החיסרון רק מעלה.

הסיפור עם אשת רבינו הקדוש

לד. ולהבדיל אלף אלפי הבדלות, כשאנחנו מדברים על רבינו הקדוש אשתו היתה מאוד חולה, ורבינו מאוד השתדל ברפואה שלה, (כמו שמובא בעלים לתרופה מכתב א'), ואע"פ שהוא רצה שהיא תתרפא במקום אחר – במעזריטש, אבל היא לא רצתה, כי אשתו של רבינו רצתה דוקא ללכת אל הרופאים שבעיר של משפחתה בזאסלב, ומה שהיא רצתה רבינו עשה. ואחרי פטירתה, הוא אמר משפט מבהיל: 'אם הייתי יודע את החשיבות של אשת נעורים, הייתי אומר תחלי ותחיי, ז"א לרפאות אותך בתפילתי לא הצלחתי, אבל לפחות הייתי גוזר שתמשיכי לחיות, אפילו שתהיי חולה, רק שלא תפטרי.'

מה אמר הבעש"ט אחר פטירת אשתו?

לה. גם הבעל שם טוב אמר משפט מבהיל, אחר פטירת אשתו, ואמר: שאם לא היתה נפטרת אשתו בחייו, הוא היה עולה לשמים בגופו – בלי להיפטר בארץ, כמו אליהו הנביא ורק מה? בגלל שאשתו נפטרה לפניו, ונקברה באדמה, וחצי מהגוף שלו כבר נמצא באדמה, ולכן הוא לא יכול לעלות לשמים, וחייב גם הוא למות בדרך כל הארץ, ולהתחבר עם הפלג גופא שלו שבאדמה.

האם אשתו של אליהו היתה מותרת

לו. יש רמז לדבר הזה – יש סוגיא בשותיים שדנה האם אשת אליהו הנביא היתה מותרת אחרי שהוא עלה לשמים, או לא? שהרי אליהו לא נתן לה גט לפני שעלה בסערה השמימה, ולא היתה כאן מיתה, אלא היה רק הסתלקות, והשאלה האם ההסתלקות מתירה את האישה – כמו פטירה, או לא מתירה אותה, כי סוף סוף אליהו לא נפטר? וזה נשאר בתיק"ו – (ר"ת: תשבי יפרש קזשיות ובעיות). כשיבוא אליהו הוא יתרוץ את השאלה הזו (עם כל התיק"ו וכל הספקות שיש). מה לומדים מהדבר הזה? שאשתו של אליהו היתה חיה בזמן ההסתלקות שלו לשמים, כלומר שלאליהו הנביא לא היתה את הבעיה של הבעל שם טוב ושל רבינו, שאשתו נפטרה בחייו. עכ"פ הם אמרו שאשת נעורים' זה דבר גדול מאוד.

צדיק האמת הוא בחינת 'אבן השתיה'

מב. רבינו מסביר, ש'אבן שתיה' זה בחינת שכל הכולל, וז"ל: התורה בבחינת (שמות כד, יב) "לוחות האבן", מקבלת הארה מבחינת 'אבן שתיה'. פי כל דבר שבועולם יש לו צמצום אחר, בכמות ואיכות. וכל הצמצומים שבועולם, כלם נרשמים באבן שתיה, שממנו השתת העולם (יומא נד:), וכלם מקבלים ממנו. ושם המתקת כל הדינים, פי הוא בחינת חכמה עלאה, בחינת קדשי קדשים. מה השכל עושה? מי שיש לו שכל יודע ליישב את המחלוקת, ויודע לעשות שלום, ובשביל זה צריך שכל. וכשיש על האדם דינים חזו, או שיש עליו צרות ייסורים, פירושו של דבר שיש עליו מחלוקת, ולכן הסטרא אחרא חולק עליו, ועושה לו ייסורים. ואיך אדם ממתק את כל הצמצומים והדינים? ע"י שכל הכולל – שזה בחינת 'אבן שתיה'.

צינו צדיק האמת הוא אבן השתיה מקום קבלת התפילה

מג. ועתה אחרי שאין לנו בית המקדש, בחינת 'אבן שתיה' השכל הכולל, זה ה'צדיק יסוד עולם', כי כמו שאבן השתיה היא יסוד העולם, גם הצדיק הוא יסוד עולם, ולכן הצדיק הוא בחי' 'אבן שתיה'. ואומר רבינו: שאבן השתיה יש בה קווים וחריצים, שהם בחינה של הצמצומים, וכל הצמצומים של העולם, הם חצובים באבן השתיה שהיא ממתקת אותם. וזה העבודה שיש לנו בציון של רבינו ששם נמצא צדיק האמת בחינת 'אבן השתיה', וממילה שם הוא גם בחינת 'שער השמים', כי עתה אנחנו בגלות, וכמו שכשיצאנו אנחנו לגלות, גם אבן השתיה בגלות, והבחינה שלה נמצאת בציון שלו. ולכן הציון של רבינו באומן נקרא 'אבן השתיה'. ולכן גם רואים בחוש ששם זה מקום קיבול התפילות, דברים שראינו בעיניים שלנו שהתפללנו שם ונענו שם התפילות, וזה בזכות שאבן השתיה מכוונת תחת כיסא הכבוד.

ולכן אנחנו באים בערב ראש השנה, ומביאים את השק של הווידוי דברים, שזה כל הצמצומים שלנו כל השנה, וזורקים אותו על ה'שכל הכולל' – שזה רבינו הקדוש, ורבינו ממתק את כל הדינים ביום ראש השנה, והוא ממתק אותם בשורש שלהם, 'כי אין הדין נמתק אלא בשורשו'. כי כל הענין של מיתוק הדינים, הוא רק כשעולים למקום הגבוה של ה'שכל העליון', אז אפשר לזכות למתק את כל הדינים, והופך אותם לחסדים גמורים – ה' יזכנו אמן.

שבת שלום ומבורך. עריכה: ליאור גבע

חדושין שלחם, וחוזרים ומחדשים, ונעשה מזה ספר, ע"כ. לפעמים מה שיש מחלוקת על הצדיק, הוא בשביל שיכתוב את החידושים שלו, בבחינת (איוב לא, לה) "וספר כתב איש ריב", שעל ידי ריב ומחלוקת נעשה ספר, ע"כ. אם יש עליך מריבות, תתחיל לכתוב ספר של חידושי תורה, ותבטל את כל המריבות. כי ידוע שיש ספרי שו"ת שאלות ותשובות, אז כשיש שאלה, יש מחלוקת, כי יש לי חלוקת העצה, האם לחשוב כך או כך, ואחרי שיש תשובה, פתרנו את המחלוקת. וזה ספר שאלות ותשובות.

על ידי כתיבת ספר נמתקים כל הדינים

מ. ואומר רבינו שעל ידי כתיבת הספר נמתקים כל הדינים, כמבואר בדבריו (שם אות ו'), וז"ל: ועל ידי זה נמתקים כל הצמצומים, שהם הדינים, וכל מקום שיש איזה דין וצמצום, נמתק על ידי זה, על ידי תקון אמונת חכמים, שעל ידי זה נתרבין הספרים של התורה הקדושה. פי כל המתקוות של כל הצמצומים והדינים, הוא על ידי השכל, פי כלם במחשבה אתגריהו (עיינין זוהר פקודי רנד:). שהשכל הוא שרש הדינים, ושם נמתקים הדינים. פי 'אין הדין נמתק אלא בשורשו'.

ונבאר את הדברים בעז"ה: הזוהר אומר (שם) את המשפט הידוע: "ותא חזו, רישא שירותא דמהימנותא, גו מחשבה, בטש בוצינא דקדוניתא, וסליק גו מחשבה, נצוצין, תרגום: ראש ראשית האמונה תוף המחשבה, מכה הניצוץ החזק, ועולה תוף המחשבה נצוצות. והנה הניצוץ החזק זה בחינת 'גבורה דעתיק', שמתלבשת בחכמה סתימאה של פרצוף אריך אנפין.

ולמדנו מזה שהחכמה הכי עליונה מלובש בה גבורה יותר גבוהה ממנה, ואומר הזוהר: שזו ה'בטישה' שיש בין הגבורה לבין החכמה. ולמה צריך את זה? בשביל לזכות לעשות את הברור של הדינים. וממשיך הזוהר: "נצוצין זריק לתלת מאה ועשרין (320) עיקר ובריר פסולת מגו מחשבה, ואתבריר" (וזרק ניצוצות לשלש מאות ועשרים עברים, וברר פסולת מתוך המחשבה, ונברר). ש"ך – זה 320, שהם חמש פעמים דיין (64) שעולה 320. ולברר את הצמצומים והדינים זה ע"י שכל.

התיקון של יעקב אבינו למחלוקת שבתורה שבעל פה

מא. וזה גם מה שעושה יעקב אבינו, הוא מלקט 12 אבנים, והיתה להם מחלוקת – והם נעשו לאבן אחת שהיא אבן השתייה. והרמז בזה זה שהתורה שבכתב היא תורה של שלום. כי בכל התורה שבכתב אין שום מחלוקת. אולם תורה שבעל פה כולה מלאה מחלוקות, ואפילו במשנה הראשונה של תורה שבעל פה יש מחלוקת, (מאימתי קורין את שמע בערבית? משעה שהכהנים ... עד סוף האשמונה הראשונה, דברי רבי אליעזר. וחקמים אומרים, עד תצות. רבן גמליאל אומר, עד שייעלה עמוד השחר"). ויעקב אבינו אומר: איך אני יתקן את המחלוקת? מילא את התורה שבכתב הקב"ה תיקן בעצמו, וכל ה"ב אבנים נעשו אבן אחת – ונעשה שלום, אבל איך אני יתקן את התורה שבעל פה? אלא כשיעקב אבינו יוצק את השמן שהוא בחי' תורה שבעל פה, על האבן השתיה – שהיא בחי' תורה שבכתב, ע"י זה הוא מתקן את התורה שבעל פה.